

Varovanje osebnih podatkov v vzgojno – izobraževalnih ustanovah

Protecting Personal Information in Educational Institutions

Apolonija Kovač

OŠ Ivana Skvarče, Zagorje ob Savi, Slovenija
polona.kovac4@guest.arnes.si

Povzetek

V različnih vzgojno – izobraževalnih ustanovah (vrtci, šole, dijaški domovi,...) se vsak dan znova srečujemo s tematiko varovanja osebnih podatkov. Ocene in bolezni učencev, podatki o starših, videonadzor,... to je le nekaj konkretnih primerov, v katerim smo zavezani spoštovati Zakon o varstvu osebnih podatkov (v nadaljevanju: ZVOP-1). Z omenjenim člankom želim približati omenjeno tematiko pedagoškim delavcem in jim tako pomagati, da bi znali v praksi pravilno postopati v skladu z določili ZVOP-1.

Ključne besede: osebni podatek, varovanje, vzgojno-izobraževalna ustanova, Zakon o varstvu osebnih podatkov

Abstract

We meet the problem of protecting personal information in different educational institutions (nurseries, schools, hostels for students ...) every day. Students' marks, illnesses, information about parents, video supervision ... are only a few examples where the law about protecting personal information (ZVOP-1) must be respected. In this article I would like to put the themes near to the pedagogues and thus help them to act correctly in everyday practice.

Keywords: personal information, protecting, educational institution, law about protecting personal information

1. UVOD

1.1. Kaj je osebni podatek?

Zakon o varstvu osebnih podatkov (ZVOP-1) določa, da je osebni podatek katerikoli podatek, ki se nanaša na posameznika, pri čemer mora biti posameznik določena ali določljiva fizična oseba. ZVOP-1 torej varuje samo tiste podatke, za katere vemo, kateri osebi pripadajo (oz. je ta oseba vsaj določljiva). Določenost oz. določljivost se presoja po različnih kriterijih, po najenostavnejšem se je treba samo vprašati, ali vemo, komu neki osebni podatek pripada. Določenost je torej treba presojati posebej, od primera do primera. Slovencem najbolj znan primer je določenost posameznika Janeza Novaka. Če temu imenu in priimku dodamo podatek o tem, da je Janez Novak Slovenec, posameznika prav gotovo ne moremo določiti, saj je v Sloveniji okrog 7700 posameznikov s takšnim imenom in priimkom. Če imenu in priimku dodamo, da ima Janez Novak prebivališče v Ljubljani, krog posameznikov sicer zožimo, vendar posameznik še vedno ni določljiv. Ko pa Janeza Novaka

povežemo z njegovim domačim naslovom (ali npr. imenom majhne vasi), posameznik postane vsaj določljiv, če že ne določen. Takoj ko gre za določljivo osebo, osebni podatki, ki se nanašajo na to osebo, postanejo varovani osebni podatki v smislu ZVOP-1 (razen, če seveda kak zakon ne določa drugače).

1.2. Obdelava osebnih podatkov v javnem sektorju

Obdelava osebnih podatkov pomeni kakršnokoli delovanje ali niz delovanj, ki se izvaja z osebnimi podatki. Definicija obdelave osebnih podatkov je torej izjemno široka. Zato je pomembno, da se ob vsakem ravnanju z osebnimi podatki zavedamo pravil in določil ZVOP-1, ki določajo, kdaj in pod kakšnimi pogoji lahko osebne podatke obdelujemo. V nasprotnem primeru lahko hitro posežemo v zasebnost posameznika (pravica do varstva osebnih podatkov je del širše ustavne pravice do zasebnosti), lahko pa se tudi hitro znajdemo v prekrškovnem postopku. Javni sektor lahko osebne podatke obdeluje samo, če je obdelava osebnih podatkov določena v zakonu, na podlagi osebne privolitve pa znova, če je takšna obdelava določena v zakonu. Šole torej ne smejo obdelovati osebnih podatkov, če jim tega ne dopušča zakon. Npr.: *neformalni piknik* staršev in učiteljev, šola želi fotografije objaviti na svoji spletni strani. Ker neformalno srečanje ne sodi v okvir oblastnega delovanja šole, ta fotografije lahko objavi zgolj na podlagi osebne privolitve staršev. Drug primer je dolžnost vrtcev in šol, da centrom za socialno delo (CSD) na lastno pobudo ali na njihovo zahtevo posredujejo določene *osebne podatke v primeru suma zlorabe otroka*. Pri tem je CSD upravičen le do tistih osebnih podatkov, ki so resnično potrebni in primerni za odločitev o primernih ukrepih in za izvedbo le-teh, kar je treba presojati v vsakem konkretnem primeru posebej.

2. VAROVANJE OSEBNIH PODATKOV

2.1. Splošno

ZVOP-1 določa, da zavarovanje osebnih podatkov obsega organizacijske, tehnične in logično-tehnične postopke in ukrepe, s katerimi se varujejo osebni podatki. Verjetno gre za najpomembnejša določila zakona, ki posamezniku omogočajo, da zaupa v varnost svojih osebnih podatkov, ki jih zaupa upravljavcu. Zakon določa, da mora upravljavec osebne podatke zaščititi tako, da je onemogočeno celo njihovo naključno uničenje ali zloraba. Gre za zahtevno nalogo, ki jo zakon nalaga upravljavcem osebnih podatkov, a treba se je zavedati, da je zloraba osebnih podatkov hud poseg v zasebnost posameznika in je zato treba osebne podatke resnično dobro varovati. Pirc Musarjeva in Mišič (2007) posebej poudarjata, da je potrebno biti pozoren na obstoj t. i. sledljivosti obdelave osebnih podatkov, saj se pri tem v praksi dogaja največ kršitev – tudi v šolah. Sledljivost pomeni, da morate kot upravljavec osebnih podatkov za vsako obdelavo (torej tudi za vpogled) omogočiti poznejše ugotavljanje, kdaj so bili osebni podatki v zbirko osebnih podatkov vneseni (torej zbrani), posredovani ali obdelani in kdo je to storil. Predvsem pa je naloga ravnatelja, da natančno opredeli, kdo od zaposlenih ima pravico do vpogleda v določene zbirke osebnih podatkov. Podrobnejše so ti postopki zavarovanja, kakor tudi zavarovanje informacijskih sistemov, opisani v brošuri Informacijskega pooblaščenca z naslovom *Zavarujmo osebne podatke, priročnik za upravljavce* – najdete jo na spletni strani v pdf obliki na naslovu <http://www.ip-rs.si/publikacije/prirocniki/>.

2.2. Najpogostejše kršitve

V nadaljevanju je predstavljenih nekaj najpogostejših kršitev in odgovorov informacijskega pooblaščenca z namenom, da bi učitelji in starši lažje prepoznali kršitve ZVOP-1 in se nanje ustrezno

odzvali. Naj pomagajo pri vsakdanjem delu, tako da do kršitev sploh ne bi prišlo (Mišič, Pirc Musar, 2007):

a) Vpogled v redovalnico - Ena najpogostejših kršitev. Učitelji pokažejo redovalnico staršem, pri tem pa ne zakrijejo podatkov (ocen) drugih učencev. Tako staršem omogočijo tudi vpogled v ocene drugih otrok. Enako velja za roditeljske sestanke – osebnih podatkov otrok ne razkrivajte drugim staršem. Šola kot upravljavec te pravice nima in se mora tega držati.

b) Objave fotografij in videoposnetkov - Objava fotografij in videoposnetkov na spletni strani šole je dovoljena samo takrat, kadar starši v to privolijo in če taka objava osebnih podatkov sodi v okvir neoblastnega delovanja šole (npr. družabna srečanja, dogodki ...). Privolitev učencev ni pravno veljavna do 18. leta (v nekaterih primerih do 15. leta, torej do pridobitve poslovne sposobnosti). Za privolitev je potrebno soglasje staršev, ki so otrokovi zakoniti zastopniki. Enako velja tudi za obdelavo vseh tistih osebnih podatkov, za katerih obdelavo ne obstaja zakonska podlaga (npr. zborniki učencev).

c) Objave različnih seznamov otrok na oglasnih deskah - Z objavo seznamov se vedno razkrijejo osebni podatki otrok, in to ne le drugim otrokom in njihovim staršem, pač pa tudi vsem obiskovalcem, ki vstopijo v šolo. Informacijski pooblaščenec priporoča, da šole seznamov ne objavljajo na vidnih mestih (na primer na vhodnih vratih šole, kjer je ta seznam dostopen vsem mimoidočim), pač pa naj poiščejo tak način obveščanja, ki ne bo posegal v zasebnost otrok.

d) Anketiranje učencev in dijakov - Šola, ki želi anketirati učence ali dijake, lahko to izvede brez privolitve staršev, če so ankete anonimne in so vprašanja zastavljena tako, da se iz morebitnih odgovorov ne da izluščiti, kateri učenec je na anketo odgovarjal (izjeme so seveda z zakonom predpisane ankete). V ostalih primerih je potrebno zaprositi za dovoljenje staršev.

e) Zdravstveni podatki o učencih - Nedopustno je, da otrokom ali drugim učiteljem razkrijete bolezen ali poškodbo, zaradi katere je učenec odsoten. Podatki o zdravstvenem stanju so namreč občutljivi osebni podatki in šola jih nima pravice zbirati in obdelovati. To pomeni, da šola pri starših otrok (niti pri otrocih samih) ne sme poizvedovati po diagnozi, pač pa lahko pridobi samo obvestilo zdravnika oz. staršev, da je otrok odsoten zaradi bolezni. Prav tako šola nima pravice poizvedovati o zdravstvenem stanju pri drugih institucijah ali posameznikih. Izjema je sum na nalezljive bolezni, pri katerih lahko šola obvesti pristojnega zdravnika in starše ter o pojavu primera nalezljive bolezni tudi Inštitut za varovanje zdravja, pri čemer je zdravnik odgovoren za ukrepanje naprej. Šola oziroma vrtec pa v okviru splošnih ukrepov za preprečevanje in obvladovanje nalezljivih bolezni le obvesti inštitut o pojavu, ne sme pa mu posredovati osebnih podatkov. Starši se seveda lahko sami odločijo, kdaj bodo učitelju povedali kaj več.

f) Vpogled staršev v osebni karton njihovega otroka - Staršem otroka ne smete odreči vpogleda v osebni karton, redovalnico ipd., tudi če sta starša ločena in eden od staršev šoli prepove vpogled za drugega starša. Takšna prepoved je irelevantna. Edina izjema je odvzem roditeljske pravice starša. Tak starš do otroka nima nobenih pravic in dolžnosti.

g) Videonadzor - Videonadzor v šolah je dovoljen le za varovanje vstopov v šolo in izstopov iz nje, varovanje svojega premoženja (npr. parkirišče pred šolo), samo v izjemnih primerih pa je dovoljen tudi videonadzor delovnih prostorov. Pred uvedbo videonadzora mora šola o njegovi uvedbi pisno obvestiti vse zaposlene in učence. Prav tako mora namestiti obvestilo o izvajanju videonadzora, ki mora vsebovati naslednje informacije:

1. informacijo o tem, da se videonadzor izvaja;
2. naziv šole, ki ga izvaja;
3. telefonsko številko, na kateri lahko posameznik dobi informacije o videonadzoru.

Obvestilo je treba namestiti pred območje, kjer se videonadzor izvaja. Šola praviloma ne sme izvajati videonadzora razreda. Prav tako videonadzor ni dovoljen v garderobah, dvigalih in sanitarnih prostorih. Zakon namreč te prostore šteje za prostore zasebnosti. Videonadzor delovnih prostorov je mogoč le v izjemnih primerih, kadar je to nujno za varnost ljudi ali premoženja ali za varovanje tajnih podatkov ter poslovnih skrivnosti, tega namena pa ni mogoče doseči z milejšimi sredstvi. Primeri, v

katerih bo šola lahko izvajala videonadzor delovnih prostorov, bodo torej redki. Če se vendarle izkaže, da obstaja potreba po videonadzoru delovnih mest, se mora šola pred uvedbo posvetovati z reprezentativnim sindikatom, pisno obvestiti zaposlene, ki bodo nadzorovani, in videonadzor omejiti le na tiste dele, kjer je ta nujno potreben. Praksa je pokazala, da zavezanci le redko upravičijo videonadzor delovnih prostorov, zato uvedbo takega načina nadzora odsvetujemo, če niste popolnoma prepričani, da izpolnujete pogoje.

h) biometrija - Biometrija je izraz, ki ga ZVOP-1 uporablja za telesne, fiziološke ter vedenjske značilnosti, ki jih imajo vsi posamezniki, so pa edinstvene in stalne za vsakega posameznika posebej ter je z njimi posameznika mogoče določiti, zlasti z uporabo prstnega odtisa, posnetka papilarnih linij s prsta, šarenice, očesne mrežnice, obraza, ušesa, dezoksiribonukleinske kisline (DNK) ter značilne drža. Šola lahko biometrijo uvede samo, če je to nujno potrebno za: opravljanje dejavnosti, varnost ljudi ali premoženja, varovanje tajnih podatkov ali poslovnih skrivnosti. Šola lahko biometrijske ukrepe izvaja le nad svojimi zaposlenimi, če so bili o tem predhodno pisno obveščeni (torej NE nad otroki). Treba je poudariti, da mora šola v primeru, v katerem ji uporabo biometrije ne določa zakon, pridobiti odločbo Informacijskega pooblaščenca. Pred prejemom pozitivne odločbe je uporaba biometrije prepovedana. Zavedati se je namreč treba, da je v večini primerov varnost in nadzor mogoče zagotoviti z milejšimi sredstvi (npr. z videonadzorom), zato biometrijo v vsakem primeru uporabljajte izredno previdno, saj pomeni velik poseg v zasebnost posameznika.

4. ZAKLJUČNA MISEL

Prepričana sem, da vam je predstavljena tema razjasnila marsikatero vprašanje, povezano z varovanjem osebnih podatkov. A prepričana sem tudi, da je marsikatero vprašanje ostalo odprto, saj je tema preobširna zgolj za kratek strokovni članek. Nekaj osnovnih iztočnic, na katere moramo biti pedagoški delavci še posebej pozorni, pa je izpostavljenih: ocene v redovalnici, objave fotografij in videoposnetkov, anketiranje učencev in dijakov, zdravstveni podatki, videonadzor, biometrija,... Za vzgojno – izobraževalno ustanovo je smotno, da vsa potrebna dovoljenja pridobijo od staršev na začetku šolskega leta, starši pa morajo biti pozorni, na kaj s podpisom pristanejo.

Iz prakse vemo, da je varovanje osebnih podatkov precej otežilo marsikatero delo v vzgojno-izobraževalnem procesu, a obenem zaščitilo drugega subjekta – učenca oziroma dijaka. Vsaka novost prinese začetne nejasnosti in sčasoma se nanje navadimo. Tako tudi pri varovanju osebnih podatkov. Z izobraževanjem na tem področju bomo vsak dan znova bolj suvereni, nam konkretni primeri ne bodo v breme, ampak zgolj formalnost. Upam, da bo delček k temu pripomogel tudi ta moj prispevek.

LITERATURA:

Mišič, K., Pirc Musar, N. (2007): Samo ti odločaš, komu lahko zaupam osebne podatke in kdaj?, Vodič po varstvu osebnih podatkov za starše in učitelje, Informacijski pooblaščenec, Ljubljana

Zakon o varstvu osebnih podatkov, Ur. List RS 86/2004,
http://www.zakonodaja.gov.si/rpsi/r06/predpis_ZAKO3906.html; 10.5.2008

Pravilnik o zbiranju in varstvu osebnih podatkov na področju osnovnošolskega izobraževanja,
http://www.zakonodaja.gov.si/rpsi/r06/predpis_PRAV6096.html; 10.5.2008

Zavarujmo osebne podatke, priročnik za upravljavce, <http://www.ip-rs.si/publikacije/prirocniki/>.